

О‘QUVCHILARNING INGLIZ TILI DARSLARIDA GAPIRISH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH JARAYONIDAGI PSIXOLOGIK TO‘SIQLARNI BARTARAF ETISH METODLARI

Abdullayeva Feruza , Namangan davlat pedagogika
instituti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada o‘quvchilarning ingliz tili darslarida gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayonida uchraydigan asosiy psixologik to‘siqlar, ularning kelib chiqish sabablari va bartaraf etishning zamonaviy metodlari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Nutqiy faollikni oshirishga xizmat qiluvchi kommunikativ yondashuv, motivatsion texnologiyalar, o‘yin metodlari, rol o‘ynash hamda kichik guruhlarda ishlash usullarining samaradorligi yoritiladi.

Annotation

This article provides an analytical overview of the psychological barriers that hinder students' speaking skills in English language classrooms. It examines the factors causing fear, anxiety, low self-esteem, and shyness, and proposes effective pedagogical strategies based on communicative approaches, motivational practices, role-play, task-based learning, and interactive techniques to eliminate these barriers and enhance speaking competence.

Аннотация

В статье анализируются основные психологические барьеры, препятствующие развитию навыков устной речи на уроках английского языка. Рассматриваются причины возникновения страха, неуверенности, стеснительности и тревожности. Приводятся методы их преодоления: коммуникативный подход, интерактивные задания, мотивационные стратегии, ролевая игра и групповая работа.

Kalit sòzlar: kommunikativ yondashuv, motivatsion texnologiya, o'yin metodlari, rol o'ynash, fonetik malaka, grammatik kompetensiya, leksik zaxira, affective filter, ijtimoiy tashvish, audiovizual material.

Kirish

Globallashuv sharoitida ingliz tili xalqaro muloqot vositasi sifatida muhim o'rin tutadi. Ta'lim tizimida o'quvchilarning ingliz tilida erkin gaplasha olishi ularning kasbiy va ijtimoiy muvaffaqiyatining muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Shunga qaramay, maktab o'quvchilari orasida og'zaki nutqda faol bo'lmaslik, dars jarayonida gapirishdan qochish yoki minimal ishtirok etish hollari ko'p uchraydi. Bu jarayonlar ko'pincha lingvistik emas, balki psixologik omillar bilan bog'liq bo'ladi (Krashen, 1982; Brown, 2007).

Psixologik to'siqlar o'quvchining nutqiy faolligini pasaytiradi, kommunikativ vazifalarni bajara

olmaslikka olib keladi, hatto til o'rganishga bo'lgan motivatsiyani susaytiradi. Shuning uchun psixologik omillarni aniqlash va ularni bartaraf etish metodlarini ishlab chiqish ingliz tili ta'limining dolzarb masalalaridan biridir.

1. Ingliz tili darslarida gapirish ko'nikmalarining ahamiyati

Gapirish – til o'rganishning eng murakkab va eng faol nutqiy faoliyat turi bo'lib, u quyidagi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi (Harmer, 2015):

- fonetik malaka (talaffuz, intonatsiya),
- grammatik kompetensiya,
- leksik zaxira,
- ravonlik (fluency),
- mazmun yaratish (coherence),
- muloqot etikasi.

Ularining har biri psixologik omillar bilan bevosita bog'liq. Masalan, xato qilishdan qo'rqish ravonlikka to'sqinlik qiladi; past o'z-o'zini baholash esa mazmunni erkin shakllantirishni cheklaydi.

2. Gapirish ko'nikmasi rivojiga to'sqinlik qiluvchi psixologik omillar

2.1. Xato qilishdan qo'rqish

Krashenning "affective filter" nazariyasiga ko'ra, yuqori tashvish (anxiety) o'quvchining tilni qabul qilish va ishlab chiqish jarayonini sekinlashtiradi. O'quvchi xato qilsa ustidan kulishlaridan yoki tanbeh eshitishidan qo'rqadi.

2.2. Uyatchanlik (shyness)

Shy students muloqot boshlash va davom ettirishda qiynaladi, ular ko'pincha javob berishdan qochadi (Littlewood, 1998).

2.3. Past o'z-o'zini baholash

O'zini "tilni bilmayman" deb o'ylagan o'quvchi gapirishga jur'at qilmaydi (Bandura, 1997).

2.4. Ijtimoiy tashvish

Jamoa oldida so'zlashish stress uyg'otadi va bu ular uchun eng katta psixologik to'siqlardan biridir.

2.5. Til materiallari yetishmasligi

Lug'at boyligi va grammatik tayyorgarlik yetishmasa, o'quvchi o'zini ishonchsiz his qiladi.

3. Psixologik to'siqlarni bartaraf etish metodlari

3.1. Kommunikativ yondashuv

Kommunikativ metod (CLT) nutq mazmunini grammatik mukammallikdan ustun qo'yadi. O'quvchi xato qilsa ham, uning gapirishga urinishini qo'llab-quvvatlash muhim.

Uning afzalliklari:

muloqotni tabiiy muhitda rag'batlantiradi,

xatodan qo'rqishni kamaytiradi,

real vaziyatlarga mos mashqlarni qo'llaydi.

3.2. Rol o'ynash (Role-play)

Scrivener (2011)ga ko'ra, rol o'ynash psixologik to'siqlarni eng tez bartaraf etuvchi metodlardan biridir. Chunki o'quvchi o'z nomidan emas, obraz nomidan so'zlaydi va o'zini erkin tutadi.

3.3. O'yin texnologiyalari

Gamification o'quvchilardagi stressni kamaytiradi va nutqiy jarayonni qiziqarli qiladi:

-“Find someone who...”

-“Story chain”

-“Picture description”

-“Word race”

O'yinlar psixologik bo'shashish va faol ishtirokni oshiradi.

3.4. Kichik guruh va juftliklarda ishlash

Uyatchan o'quvchilar uchun xavfsiz va kichik muloqot muhiti yaratiladi. Bu metod ravonlikni oshiradi va o'quvchilarni ko'proq gapirishga undaydi.

3.5. Motivatsion yondashuv

Dörnyei (2001) ta'kidlaganidek, motivatsiya nutqiy kompetensiyaning asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. O'qituvchi tomonidan rag'batlantirish, baholashning yumshoq shakli, ijobiy

fikrlar berish psixologik ishonchni oshiradi.

3.6. Muammoli vaziyatlar (Problem-solving tasks)

Muammoli vaziyatlarda o'quvchining fikr bildirmasdan iloji yo'q. Bu esa gapirish faoliyatini tabiiy ravishda oshiradi.

3.7. Audio-vizual materiallar bilan ishlash

Videoroliklar, suhbatlar, intervyular o'quvchining tilni real kommunikatsiyada ko'rishiga yordam beradi va stressni kamaytiradi.

4. Amaliy tavsiyalar

- Darsni har doim “warm-up speaking activity” bilan boshlash.
- Har bir o‘quvchiga kichik, qiyin bo‘lmagan gapirish vazifasi berish.
- Xatolarni to‘g‘rilashda “soft correction” usulidan foydalanish.
- Dars davomida “English-only zone” qismlarini yaratish.
- Har bir o‘quvchining gapirishdagi kichik yutuqlarini e’tirof etish.
- Darsni musbat atmosfera bilan yakunlash.

Xulosa

O‘quvchilarning ingliz tili darslarida gapirish ko‘nikmalarini shakllantirish ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, psixologik to‘siqlarning mavjudligi nutqiy rivojlanishni sezilarli darajada susaytiradi. Xato qilishdan qo‘rqish, past ishonch, uyatchanlik va tashvish o‘quvchining gapirishga bo‘lgan tayyorgarligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy metodlar – kommunikativ yondashuv, rol o‘ynash, kichik guruhlarda ishlash, o‘yin texnologiyalari, motivatsion strategiyalar bu to‘siqlarni samarali yengishga yordam beradi. Pedagogning vazifasi o‘quvchilarni qo‘llab-quvvatlovchi, xatoni o‘rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qiladigan muhit yaratishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.
2. Harmer, J. (2015). The Practice of English Language Teaching. Longman.
3. Scrivener, J. (2011). Learning Teaching. Macmillan Education.
4. Krashen, S. (1982). Principles and Practice in Second Language Acquisition. Pergamon.
5. Littlewood, W. (1998). Communicative Language Teaching. Cambridge University Press.
6. Nation, I. S. P., & Newton, J. (2009). Teaching ESL/EFL Listening and Speaking. Routledge.
7. Thornbury, S. (2005). How to Teach Speaking. Pearson Longman.

8. Dörnyei, Z. (2001). Motivational Strategies in the Language Classroom. Cambridge University Press.
9. Ur, P. (1996). A Course in Language Teaching. Cambridge University Press.
10. MacIntyre, P. D. & Gardner, R. C. (1991). Anxiety and Language Learning. Modern Language Journal.